

tabatur. Ac inter nostros perpetuum discordiarum bellum exarserat, quod jam per quindecim annos sædis dissensionibus agitata, nullo modo sopiri poterat. Et nunc, cum maxime discordiis episcoporum turbari aut misceri omnia cernerentur, cunctaque per eos odio aut gratia, metu, inconstantia,

A invidia, factione, libidine, avaritia, arrogantia, somno, desidia essent depravata: postremo plures adversum paucos bene consulentes, insanis consiliis et pertinacibus studiis certabant: inter hæc plebs Dei et optimus quisque probro atque ludibrio habebatur.

SULPICII SEVERI DE VITA BEATI MARTINI LIBER UNUS.

AUCTORIS AD DESIDERIUM EPISTOLA DE LIBRO VITÆ B. MARTINI.

SEVERUS DESIDERIO charissimo salutem.

Ego quidem, frater unanimis, libellum quem de vita sancti Martini scripseram, scheda sua premere, et intra domesticos parietes cohibere decreveram; quia, ut sum natura infirmus, judicia humana vitabam, ne (quod fore arbitror) sermo incultior legentibus displiceret, omniumque reprehensione dignissimus judicaretur, qui materiam disertis merito scriptoribus reservandam impudens occupassem: sed petenti tibi sæpius negare non potui. Quid enim esset, quod non amor tuo vel cum detrimento mei pudoris impenderem? Verumtamen ea tibi fiducia libellum edidi, qua nulli a te prodendum reor; quia id spondidisti. Sed vereor, ne tu ei janua sis futurus, et emissus semel non queat revocari; quod si acciderit, et ab aliquibus eum legi videris, bona id venia a lectoribus postulabis, ut res potius quam verba

B perpendant, et æquo animo ferant, si aures eorum vitiosus forsitan sermo perculerit: quia regnum Dei non in eloquentia, sed in fide constat. Meminerint etiam, salutem sæculo non ab oratoribus, sed a piscatoribus prædicatam; cum utique, si utile fuisset, id quoque Dominus præstare potuisset. Ego enim cum primum animum ad scribendum appuli, quia nefas putarem tanti viri latere virtutes, apud me ipse decidi ut solœcismis non erubescerem: quia nec magnam istarum umquam rerum scientiam contigissem; et, si quid ex his studiis olim fortasse libassem, totum id desuetudine tanti temporis perdidissem. Sed tamen, ne nos maneat tam molesta defensio, suppresso, si tibi videtur, nomine libellus edatur. Quod ut fieri valeat, titulum fronti erade, ut muta sit pagina; aut, quod sufficit, loquatur materiam, non loquatur auctorem.

INCIPIT LIBER.

I. Plerique mortales studio et gloriæ sæculari inaniter dediti exinde perennem, ut putabant, memoriam nominis sui quæsierunt, si vitas clarorum virorum stylo illustrassent. Quæ fœs utique non perennem quidem, sed aliquantulum tamen conceptæ spei fructum afferebat: quia et sui memoriam, licet incassum, propagabant; et propositis magnorum virorum exemplis non parva æmulatio legentibus excitabatur. Sed tamen nihil ad beatam illam æternamque vitam hæc eorum cura pertinuit. Quid enim aut ipsi occasura cum sæculo scriptorum suorum gloria profuit? aut quid posteritas emolumentum tulit legendo Hectorem pugnantem, aut Soeratem philo-

C sophantem? cum eos non solum imitari stultitia sit, sed non acerrime etiam impugnare, dementia: quippe qui humanam vitam præsentibus tantum actibus æstimantes, spes suas fabulis, animas sepulcris dederint: siquidem ad solam hominum memoriam se perpetuandos crediderunt; cum hominis officium sit, perennem potius vitam quam perennem memoriam quærere, non scribendo aut pugnando vel philosophando, sed pie, sancte religioseque vivendo. Qui quidem error humanus litteris traditus in tantum valuit, ut multos plane æmulos vel inanis philosophiæ, vel stultæ illius virtutis invenerit: Unde facturus mihi operæ pretium videor, si vitam

sanctissimi viri, exemplo aliis mox futuram, per-
scripsero: quo utique ad veram sapientiam et cœ-
lestem militiam divinamque virtutem legentes inci-
tabuntur. In quo ita nostri quoque rationem commodi
ducimus, ut non inanem ab hominibus memoriam,
sed æternum a Deo præmium expectemus: quia
etsi ipsi non ita viximus, ut aliis exemplo esse pos-
simus; dedimus tamen operam, ne his lateret qui
esset imitandus. Igitur S. Martini vitam scribere
exordiar, ut se vel ante episcopatum vel in episco-
pato gesserit. Quamvis nequaquam ad omnia illius
potuerim pervenire, adeo ea in quibus ipse tantum
sibi conscius fuit nesciuntur, quia, laudem ab homi-
nibus non requirens, quantum in ipso fuit, omnes
virtutes suas latere voluisset. Quamquam etiam ex
his quæ comperta nobis erant, plura omisimus: B
quia sufficere credidimus, si tantum excellentiora
notarentur. Simul et legentibus consulendum fuit,
ne quod his pareret copia congesta fastidium. Obse-
cro autem eos qui lecturi sunt, ut fidem dictis adhi-
beant; neque me quidquam nisi compertum et proba-
tum scripsisse arbitrentur: alioquin tacere, quam
falsa dicere, maluissem.

II. Igitur Martinus Sabaria Pannoniarum oppido
oriendus fuit, sed intra Italiam Ticini alius est,
parentibus secundum sæculi dignitatem non infimis,
gentilibus tamen. Pater ejus miles primum, post
tribunus militum fuit. Ipse armatam militiam in ado-
lescentia secutus, inter scholares alas sub rege Con-
stantio, deinde sub Juliano Cæsare militavit: non
tamen sponte: quia a primis fere annis divinam po-
tius servitutem sacra illustris pueri spiravit infantia. C
Nam cum esset annorum decem, invitis parentibus
ad ecclesiam confugit, seque catechumenum fieri
postulavit. Mox mirum in modum totus in Dei opere
conversus, cum esset annorum duodecim, eremum
concupivit: fecissetque votis satis, si ætatis infir-
mitas non obstidisset. Animus tamen aut circa mo-
nasteria, aut circa ecclesiam semper intentus, me-
ditabatur adhuc in ætate puerili quod postea devotus
implevit. Sed cum edictum esset a regibus, ut ve-
teranorum filii ad militiam scriberentur; prodente
patre, qui felicibus ejus actibus invidebat, cum
esset annorum quindecim, captus et catenatus sa-
cramentis militaribus implicatus est, uno tantum
servo comite contentus, cui tamen versa vice do-
minus serviebat, adeo ut plerumque ei et calcia-
menta ipse detraheret et ipse detergeret; cibum
una caperent, hic tamen sæpius ministraret. Trien-
nium fere ante baptismum in armis fuit, integer ta-
men ab iis vitiis, quibus illud hominum genus
implicari solet. Multa illi circa commilitones beni-
gnitas, mira caritas; patientia vero atque humilitas
ultra humanum unodum. Nam frugalitatem in eo
laudare non est necesse, qua ita usus est, ut jam
illo tempore non miles, sed monachus putaretur.
Quibus rebus ita sibi omnes commilitones suos de-
vinxerat, ut eum miro affectu venerarentur. Nec
dum tamen regeneratus in Christo, agebat quem-

dam bonis operibus baptismatis candidatum: assis-
tere scilicet laborantibus, opem ferre miseris, alere
egentes, vestire nudos: nihil sibi ex militiæ sti-
pendiis præter quotidianum victum reservans, jam
tum Evangelii non surdus auditor de crastino non
cogitabat.

III. Quodam itaque tempore, cum jam nihil præ-
ter arma et simplicem militiæ vestem haberet, media
hieme (quæ solito asperior inhorruerat, adeo ut
plerosque vis algoris exstingueret) obvium habet in
porta Ambianensium civitatis pauperem nudum: qui
cum prætereuntes ut sui misererentur oraret, om-
nesque miserum præterirent; intellexit vir Deo ple-
nus sibi illum, aliis misericordiam non præstanti-
bus, reservari. Quid tamen ageret? nihil præter
chlamydem, qua indutus erat, habebat: jam enim
reliqua in opus simile consumpserat. Arrepto itaque
ferro, quo accinctus erat, mediam dividit, partemque
ejus pauperi tribuit, reliqua rursus induit. Interea
de circumstantibus ridere nonnulli, quia deformis
esse truncatus habitu videretur: multi tamen, quibus
erat mens sanior, altius gemere, quod nihil simile
fecissent; cum utique plus habentes, vestire paupe-
rem sine sua nuditate potuissent. Nocte igitur inse-
cuta, cum se sopori dedisset, vidit Christum chla-
mydis suæ, qua pauperem texerat, parte vesti-
tum. Intueri diligentissime Dominum, vestemque
quam dederat, jubetur agnoscere. Mox ad angelo-
rum circumstantium multitudinem audit Jesum
clara voce dicentem: Martinus adhuc catechumenus
C hac me veste contexit. Vere memor Dominus dicto-
rum suorum (qui ante prædixerat: Quamdiu fectis
uni ex minime istis, mihi fecistis) se in paupere
professus est fuisse vestitum; et ad confirmandum
tam boni operis testimonium, in eodem se habitu
quem pauper acceperat, est dignatus ostendere. Quo
viso, vir beatissimus non in gloriam est elatus hu-
manam, sed bonitatem Dei in suo opere cognoscens,
cum esset annorum duodeviginti, ad baptismum
convolvit. Nec tamen statim militiæ renuntiavit,
tribuni sui precibus evictus, cui contubernium fa-
miliare præstabat. Etenim transacto tribunatus sui
tempore, renuntiaturum se sæculo pollicebatur. Qua
Martinus expectatione suspensus, per biennium
fere posteaquam est baptisma consecutus, solo licet
D homine, militavit.

IV. Interea irruentibus intra Gallias barbaris,
Julianus Cæsar coacto in unum exercitu apud Van-
gionum civitatem, donativum coepit erogare militi-
bus: et, ut est consuetudinis, singuli citabantur,
donec ad Martinum ventum est. Tum vero oppor-
tunum tempus existimans, quo peteret missionem
(neque enim integrum sibi fore arbitratur si do-
nativum non militaturus acciperet): Hactenus, in-
quit ad Cæsarem, militavi tibi: patere ut nunc mi-
litem Deo: donativum tuum pugnaturus accipiat:
Christi ego miles sum; pugnare mihi non licet. Tum
vero adversus hanc vocem tyrannus infremuit, di-
cens, eum metu pugnæ, quæ postera die erat futura,

non religionis gratia detrectare militiam. At Martinus intrepidus, immo illato sibi terrore constantior: Si hoc, inquit, ignaviae ascribitur non fidei, crastina die ante aciem inermis astabo: et in nomine Domini Jesu, signo crucis non clypeo protectus aut galea, hostium cuneos penetrabo securus. Retrudi ergo in custodiam jubetur, facturus fidem dictis, ut inermis barbaria objiceretur. Postera die hostes legatos de pace miserunt, sua omnia seseque dedentes. Unda quis dubitet hanc vere beati viri fuisse victoriam, cui praestitum sit, ne inermis ad praelium mitteretur? et quamvis pius Dominus servare militem suum, licet inter hostium gladios et tela, potuisset; tamen ne vel aliorum morte Sancti violaretur obtutus, exiit pugnae necessitatem: neque enim aliam pro milite suo Christus debuit praestare victoriam, quam ut, subactis sine sanguine hostibus, nemo moretur.

V. Exinde relicta militia, sanctum Hilarium Pictavae episcopum civitatis, cujus tunc in Dei rebus spectata et cognita fides habebatur, expellivit; et aliquamdiu apud eum commoratus est. Tentavit autem idem Hilarius imposito diaconii officio sibi eum arctius implicare, et ministerio vincere divino. Sed cum saepissime restitisset, indignum se esse vociferans; intellexit vir altioris ingenii, hoc eum modo posse constringi, si id ei officii imponeret, in quo quidam locus injuriae videretur. Itaque exorcistam eum esse praecipit, quam ille ordinationem, ne despexisse tamquam humiliorem videretur, non repudiavit. Nec multo post admonitus per soporem ut patriam parentesque, quos adhuc gentilitas detinebat, religiosa sollicitudine visitaret, ex voluntate sancti Hilarii profectus est, multis ab eo astrictus precibus et lacrymis ut rediret. Mœstus, ut ferunt, peregrinationem illam aggressus est, contestatus fratres, multa se adversa passurum; quod postea probavit eventus. Ac primum inter Alpes devia secutus incidit in latrones, cumque unus securi elevata in caput ejus librasset ictum, ferientis dexteram sustinuit alter; vinctis tamen post tergum manibus uni servandus et spoliandus traditur. Qui cum eum ad remotiora duxisset, percontari ab eo coepit quisnam esset; respondit, Christianum se esse. Quærebatur etiam ab eo, an timeret. Tum vero constantissime profitetur, numquam se fuisse tam securum, quia sciret misericordiam Domini maxime in tentationibus adfuturam: se magis illi dolere, qui Christi misericordia, utpote latrocinia exercens, esset indignus; ingressusque evangelicam disputationem, verbum Dei latroni prædicabat. Quid longius morer? latro credidit, persecutusque Martinum viae reddidit, orans ut pro se Dominum precaretur. Idemque postea religiosam agens vitam visus est: adeo ut hæc, quæ supra retulimus, ab ipso audita dicantur.

VI. Igitur Martinus inde progressus cum Mediolanum præterisset, diabolus in itinere humana specie assumpta se ei obvium tulit, quo tenderet quæ-

rens; cumque id a Martino responsi accepisset, se, quo Dominus vocaret, intendere, ait ad eum: Quocumque ieris, vel quaecumque tentaveris, diabolus tibi adversabitur. Tunc ei prophetica voce respondit: Dominus mihi adiutor est; non timebo quid faciat mihi homo. Statimque e conspectu ejus inimicus evanuit. Itaque ut animo ac mente conceperat, matrem gentilitatis absolvit errore, patre in malia perseverante: plures tamen suo salvavit exemplo. Deinde (cum hæresis Ariana per totum orbem et maxime intra Illyricum pullulasset) cum adversus perfidiam sacerdotum solus pene agerrime pugnaret, multisque suppliciis esset affectus (nam et publice virgis cæsus est, et ad extremum de civitate exire compulsus), Italiam repetens, cum intra Gallias quoque discessu sancti Hilarii, quem ad exilium hæreticorum vis coegerat, turbatam ecclesiam comperisset, Mediolani sibi monasterium quaerit. Ibi quoque eum Auxentius, auctor et princeps Ariatorum, gravissime insectatus est; multisque affectum injuriis de civitate exturbavit. Cedendum itaque tempori arbitratus, ad insulam Gallinariam nomine secessit, comite quodam presbytero, magnarum virtutum viro. Hic aliquamdiu radicibus vixit herbarum: quo tempore helleborum, venenatum, ut ferunt, gramen in cibum sumpsit; sed cum vim veneni in se grassantis vicina jam morte sensisset, imminens periculum oratione repulit, statimque omnis dolor fugatus est. Nec multo post, cum sancto Hilario comperisset regis penitentia potestatem indultam fuisse redeundi, Romæ ei tentavit occurrere, profectusque ad urbem est.

VII. Cum jam Hilarius præterisset, ita cum est vestigiis persecutus; cumque ab eo gratissima fuisset susceptus, haud longe sibi ab oppido monasterium collocauit. Quo tempore se ei quidam catechumenus iunxit, cupiens sanctissimi viri institui disciplina; paucisque interpositis diebus languore correptus vi febrium laborabat. Ac tum Martinus forte discesserat; et cum per triiduum defuisset, regressus, corpus exanime invenit: ita subita mors fuerat, ut absque baptisate humanis rebus excederet. Corpus in medio positum tristi mœrentium fratrum frequentabatur officio, cum Martinus flens et ejulans accurrit. Tum vero sanctum Spiritum tota mente concipiens, egredi cellulam, in qua corpus jacebat, cæteros jubet; ac foribus obseratis super exanimata defuncti fratris membra prosternitur: et cum aliquamdiu orationi incubuisset, sensissetque per spiritum Domini adesse virtutem, erectus paululum, et in defuncti ora defixus, orationis suæ ac misericordiae Domini intrepidus expectabat eventum: vixque duarum fere horarum spatium intercesserat, vidit defunctum paulatim membris omnibus commoveri, et laxatis in usum videndi palpitare luminibus. Tum vero magna ad Dominum voce conversus gratias agens, cellulam clamore compleverat: quo audito qui pro foribus astiterant, statim irruunt. Mirum spectaculum, quod videbant vivere quem mortuum reliquissent! Ita

redditus vite, statim baptismum consecutus, plures postea vixit annos : primusque apud nos Martini virtutum vel materia vel testimonium fuit. Item tamen referre erat solitus, se corpore exutum ad tribunal iudicis ductum, deputatumque obscuris locis et vulgaribus turbis tristem excepisse sententiam : tum per duos angelos iudici fuisse suggestum, hunc esse pro quo Martinus oraret : ita per eosdem angelos se iussum reduci, et Martino redditum vitæque pristina restitutum. Ab hoc primum tempore beati viri nomen exitit, ut qui sanctus jam ab omnibus habebatur, potens etiam et vere apostolicus habetur.

VIII. Nec multo post, dum egrum Lupicini cuiusdam honorati secundum seculum viri præteriret, clamore et luctu turbæ plangentis excipitur. Ad quam sollicitus cum antisset, et quis esset hic fletus inquireret; iudicatur unum e familia seryulum laqueo sibi vitam extorsisse. Quo cognita cellulam, in qua corpus jacebat, ingreditur; exclusisque omnibus turbis, superstratus corpori aliquantisper oravit. Mox vivacens vultu, marcescentibus oculis in ora illius defunctus erigitur; lentoque conamine enitens assurgere, apprehensa beati viri dextera, in pedes constitit; atque ita eum eo usque ad vestibulum domus, turba omni inspectante, processit.

IX. Sub idem fere tempus ad episcopatum Turonicæ Ecclesiæ petebatur; sed cum erui a monasterio suo non facile posset, Buricius quidam, unus e civibus, uxoris languore simulate, ad genua illius provolutus, ut egredereetur obtulit. Ita dispositis jam in itinera civium turbis, sub quadam custodia ad civitatem usque deducitur. Mirum in modum incredibilis multitudo non solum ex illo oppido, sed etiam ex vicinis urbibus ad suffragium ferenda convenerat. Una omnium voluntas, eadem vota, eademque sententia, Martinum episcopatu esse dignissimum : felicem fore tali Ecclesiæ sacerdotem. Pauci tamen, et nonnulli ex episcopis, qui ad constituendum antistitem fuerant evocati, impie repugnabant, dicentes scilicet : contemptibilem esse personam, indignam esse episcopatu, hominem vultu despicibilem, veste sordidam, crine deformem. Ita a populo sententiæ sanioris hæc illorum irrisa dementia est, qui illustrem virum dum vituperare cupiunt, predicabant. Nec vera aliud his facere licuit, quam quod populus Domino volente cogebat. Inter episcopos tamen qui assuerant, præcipue defensor quidam nomine dicitur restituisse : unde animadversum est, graviter illum lectione prophetica tunc notatum. Nam cum fortuito lector, qui legendi eo die officium erat, interclusus a populo defulsus, turbatis ministris, dum expectatur qui non aderat, unus e circumstantibus sumpto pæsterio, quem primum versus invenit, arripuit. Psalmus autem hic erat : *Hæc ars infantium et lactantium profectus laudem propter inimicorum tuorum, ut destruas inimicum et defensorem* (Psalm. viii, 3). Quo lecto clamor populi tollitur, pars diversa confundi-

tur. Atque ita habitum est; divino nutu psalmum hunc lectum fuisse, ut testimonium operis sui defensor audiret; quia, ex ore infantium atque lactantium in Martino Domini laude perfecta, et ostensus pariter et destructus est inimicus.

X. Jam vero sumpto episcopatu qualem se quantumque præstiterit, non est nostræ facultatis evolere. Idem enim constantissime perseverabat qui prius fuerat. Eadem in corde humilitas, eadem in vestitu ejus vilitas erat: atque ita, plenus auctoritatis et gratiæ, implebat episcopi dignitatem, ut non tamen propositum monachi virtutemque desereret. Aliquamdiu ergo adherente ad Ecclesiæ cellula usus est; deinde cum inquietudinem se frequentantium ferre non posset, duobus fere extra civitatem millibus monasterium sibi statuit. Qui locus tam secretus et remotus erat, ut eremi solitudinem non desideraret: ex uno enim latere præcisa montis excelsi rupe ambiebatur; reliquam planitiem Liger fluvius reducto paululum sinu clauserat. Una tantum eademque arcta admodum via adiri poterat. Ipse ex lignis contextam cellulam habebat: multique e fratribus in eundem modum; plerique, saxo superjecti montis cavato, receptacula sibi fecerant. Discipuli vero octoginta erant, qui ad exemplum beati magistri instituebantur. Nemo ibi quidquam proprium habebat; omnia in medio conferebantur; non emere, aut vendere, ut plerisque monachis moris est, quidquam licebat. Ars ibi, exceptis scriptoribus, nulla habebatur; cui tamen operi minor ætas deputabatur; majores orationi vacabant. Rarus cuiquam extra cellulam suam egressus, nisi cum ad locum orationis conveniebant. Cibum uni omnes post horam jejunii accipiebant: vinum nemo novebat, nisi quem infirmitas coegisset. Plerique camelorum setis vestiebantur; mollior ibi habitus pro crimine erat; quod eo magis sit mirum necesse est, quod multi inter eos nobiles habebantur, qui longe aliter educati ad hanc se humilitatem et patientiam enegerant; pluraque ex his postea episcopos vidimus. Quæ enim esset civitas, aut ecclesia, quæ non sibi de Martini monasterio cuperet sacerdotem?

XI. Sed ut reliquas virtutes ejus, quas in episcopatu egit, aggrediar; erat haud longe ab oppido proximus monasterio locus, quem falsa hominum opinio, velut conspectus ibi martyribus, sacraverat: nam et altare ibi a superioribus episcopis constitutum habebatur. Sed Martinus non temere adhibens incertis fidem, ab his, qui majores natu erant, presbyteris vel clericis flagitabat, sibi nomen martyris, vel tempora passionis notandi grandis se serupulo permoveri, quod nihil certi constans sibi majorum memoria tradidisset. Cum aliquandiu ergo a loco illo se abstinuisset, nec derogans religioni, quia incertus erat, nec auctoritatem suam vulgo accommodans, ne superstitio convalesceret; quadam die paucis secum adhibitis fratribus ad locum pergit. Deinde super sepulcrum ipsum astans oravit ad Dominum, ut quis esset, vel cuius meriti sepultus, ostenderet. Tum

conversus ad lævam vidit prope assistere umbram sortidam, trucem. Imperat, nomen meritumque ut loqueretur. Nomen edicit, de crimine confitetur: latronem se fuisse, ob scelera percussus, vulgi errore celebratum; sibi nihil cum martyribus esse commune, cum illos gloria, se pœna retineret. Mirum in modum vocem loquentis qui aderant audiebant, personam tamen non videbant. Tum Martinus quid vidisset exposuit, iussitque ex eo loco altare, quod ibi fuerat, submoveri: atque ita populum superstitionis illius absolvit errore.

XII. Accidit autem insequenti tempore, dum iter ageret, ut gentilis cujusdam corpus, quod ad sepulcrum cum superstizioso funere deferebatur, obvium haberet: conspicatusque eminus venientium turbam, quidnam id esset ignarus, paululum stetit: nam fere quingentorum passuum intervallum erat, ut difficile fuerit dignoscere quid videret. Tamen quia rusticam manum cerneret, et agente vento lintamina corpori superjecta voltarent, profanos sacrificiorum ritus agi credidit: quia esset hæc Gallorum rusticis consuetudo, simulacra dæmonum candido tecta velamine misera per agros suos circumferre dementia. Elevato ergo in adversos signo crucis, imperat turbæ non moveri loco, onusque deponere. Hic vero mirum in modum videres miseros primum velut saxa riguisse: dein, cum promovere se summo conamine niterentur, ultra accedere non valentes, ridiculam in vertiginem rotabantur, donec victi, corporis onus ponunt. Attoniti et semet invicem aspectantes, quidnam sibi accidisset, taciti cogitabant. Sed beatus vir cum comperisset, exsequiarum esse illam frequentiam non sacrorum, elevata rursus manu, dat eis abeundi et tollendi corporis potestatem. Ita eos et cum voluit, stare compulsi; et cum libuit, abire permisit.

XIII. Item cum in vico quodam templum antiquissimum diruisset, et arborem pinum, quæ fano erat proxima, esset agressus excidere; tum vero antistes loci illius, cæteraque gentilium turba cœpit obsistere, et cum iidem illi, dum templum evertitur, imperante Domino quievisset, succidi arborem non patiebantur. Ille eos sedulo commonere, nihil esse religionis in stipite: Deum potius, cui serviret ipse, sequerentur: arborem illam excidi oportere, quia esset dæmoni dedicata. Tum ex illis unus, qui erat audacior cæteris: Si habes, inquit, aliquam de Deo tuo, quem dicis te colere, fiduciam, nosmetipsi succidemus hanc arborem, tu ruentem excipe: et, si tecum est tuus, ut dicis, Dominus, evades. Tum ille intrepide confusus in Domino, facturum se pollicetur. Hic vero ad istiusmodi conditionem omnis illa gentilium turba consensus: facilemque arboris suæ habuere jacturam, si inimicum sacrorum suorum casu illius obruissent. Itaque cum unam in partem pinus illa esset acclinis, ut non esset dubium, quam in partem succisa corrueret; eo loco vincetus statuitur pro arbitrio rusticorum, quo arborem esse casuram nemo dubitabat. Succidere igitur ipsi suam pinum

A cum ingenti gaudio lætitiæque cœperunt. Aderat eminus turba mirantium. Jamque paulatim nutare pinus, et ruinam suam casura minitari. Pallebant eminus monachi, et periculo jam propiore conterriti, spem omnem fidemque perdidérant, solam Martini mortem expectantes. At ille confusus in Domino, intrepidus opperiens, cum jam fragorem sui pinus concidens edidisset, jam cadenti, jam super se ruenti elevata obviam manu signum salutis opponit: tum vero (turbinis modo retroactam putares) diversam in partem ruit: adeo ut rusticos, qui toto in loco steterant, pene prostraverit. Tum vero in cœlum clamore sublato, gentiles stupere miraculo; monachi flere præ gaudio; Christi nomen in commune ab omnibus prædicari. Satisque constitit, eo die salutem illi venisse regioni: nam nemo fere ex immani illa multitudine gentilium fuit, qui non impositione manus desiderata, Dominum Jesum, relicto impietatis errore, crediderit. Et vere ante Martinum pauci admodum, immo pene nulli in illis regionibus Christi nomen receperant: quod adeo virtutibus illius exemploque convaluit, ut jam ibi nullus locus sit, qui non aut ecclesiis frequentissimis, aut monasteriis sit repletus. Nam ubi fana destruxerat, statim ibi aut ecclesias aut monasteria construebat.

XIV. Nec minorem sub idem fere tempus eodem in opere virtutem edidit: nam cum in vico quodam fano antiquissimo et celeberrimo ignem immisisset, in proximam immo adhærentem domum agente vento flammarum globi ferebantur. Quod ubi Martinus advertit, rapido cursu tectum domus scandit, obvium se advenientibus flammis inferens. Tum vero mirum in modum cerneret contra vim venti ignem retorqueri, ut compugnantium inter se elementorum quidam conflictus videretur. Ita virtute Martini ibi tantum ignis est operatus, ubi jussus est. In vico autem, cui Leprosorum nomen est, cum itidem templum opulentissimum superstitione religionis voluisset evertere, restitit ei multitudo gentilium, adeo ut non absque injuria sit repulsus. Itaque cessit ad proxima loca, ibique per triduum cilicio tectus et cinere, jejunans semper atque orans, precabatur a Domino, ut, quia templum illud evertere humana manus non potuisset, virtus illud divina dirueret. Tum subito ei duo angeli hastati atque scutati instar militiæ cœlestis se obtulerunt, dicentes: missos se a Domino, ut rusticam multitudinem fugarent, præsidiumque Martino ferrent, ne quis, dum templum dirueretur, obsisteret: rediret ergo, et opus cœptum devotus impletet. Ita regressus ad vicum (inspectantibus gentilium turbis et quiescentibus, dum profanam ædem usque ad fundamentum dirueret) aras omnes atque simulacra redegit in pulverem. Quo viso rustici, cum se intelligerent divino nutu obstupefactos atque perterritos, ne episcopo repugnarent, omnes fere in Jesum Dominum crediderunt, clamantes palam et confitentes, Deum Martini colendum, idola negligenda, quæ sibi adesse

non possent. — XV. Quid etiam in pago *Æduorum* gestum sit, referam. Ubi dum templum itidem everteret, furens gentiliū rusticorū in eum irruit multitudo; cumque unus audacior cæteris stricto eum gladio peteret, rejecto pallio nudam cervicem percussori præbuit: nec cunctatus ferire gentilis; sed cum dexteram alius extulisset, resupinus rait: consternatusque divino metu, veniam precabatur. Necdissimile huic fuit illud: cum eum idola destruētem cultro quidam ferire voluisset, in ipso ictu ferrum ei de manibus excussum non comparuit. Plerumque autem contradicentibus sibi rusticis, ne sana eorum destrueret, ita prædicatione sancta gentiliū animos mitigabat, ut luce eis veritatis ostensa, ipsi sua templa subverterent.

XVI. Curationum vero tam potens in eo gratia erat, ut nullus fere ad eum ægrotus accesserit, qui non continuo receperit sanitatem: quod vel ex consequenti liquebit exemplo. Treveris puella quædam dira paralysis ægritudine tenebatur, ita ut jam per multum tempus nullo ad humanos usus corporis officio fungeretur: omni ex parte præmortua, vix tenui spiritu palpitabat. Tristes ad solam funeris expectationem assistebant propinqui, cum subito nuntiatum ad civitatem illam venisse Martinum. Quod ubi pater puellæ comperit, cucurrit exanimis, pro filia rogaturus. Et forte Martinus jam Ecclesiam fuerat ingressus. Ibi inspectante populo multisque aliis episcopis præsentibus, ejulans senex genua ejus amplectitur, dicens: Filia mea moritur misero genere languoris, et quod ipsa est morte crudelius, solo spiritu vivit, jam carne præmortua; rogo ut eam adeas, atque benedicas, confido enim quod per te reddenda sit sanitati. Qua ille voce confusus obstupuit, et refugit dicens: Hoc suæ non esse virtutis; senem errare iudicio; non esse se dignum, per quem Dominus signum virtutis ostenderet. Perstare vehementius fleus pater, et orare ut exanimem visitaret. Postremo a circumstantibus episcopis ire compulsus descendit ad domum puellæ. Ingens turba pro foribus expectabat quidnam Dei servus esset facturus. Ac primum, quæ erant illius familiaria in istiusmodi rebus arma, solo prostratus oravit; deinde ægram intuens dari sibi oleum postulat; quod cum benedixisset, in os puellæ vim sancti liquoris infudit, statimque vox reddita est. Tunc paulatim singula contactu ejus cœperunt membra viviscere, donec firmatis gressibus, populo teste, surrexit.

XVII. Eodem tempore Tetradii cujusdam proconsularis viri servus dæmonio correptus dolendo exitu cruciabatur. Rogatus ergo Martinus, ut ei manum imponeret, deduci eum ad se jubet; sed nequam spiritus nullo proferri modo ex cella in qua erat potuit: ita in advenientes rabidis dentibus sæviebat. Tum Tetradius ad genua beati viri advolvit orans, ut ad domum, in qua dæmoniacus habebatur, ipse descenderet. Tum vero Martinus negare, se profani et gentilis domum adire posse (nam Tetradius eo tempore adhuc gentilitatis errore implicitus tene-

batur). Spondet igitur se, si de puero dæmon fuisset exactus, christianum fore. Ita Martinus imposita manu puero, immundum ab eo spiritum ejecit: quo viso Tetradius Dominum Jesum credit; statimque catechumenus factus, nec multo post baptizatus est, semperque Martinum salutis suæ auctorem miro coluit affectu. Per idem tempus in eodem oppido ingressus patrisfamilias cujusdam domum, in limine ipso restitit, dicens: horribile in atrio domus dæmonium se videre. Cui cum ut discederet imperaret, quemdam e familia, qui in interiore parte ædium morabatur, arripuit. Sævire dentibus miser cœpit, et obvios quoscumque laniare. Commota domus, familia turbata, populus in fugam versus. Martinus se furenti objecit, ac primum stare ei imperat; sed cum dentibus fremeret, hiantique ore morsum minaretur, digitos ei Martinus in os intulit: Si habes, inquit, aliquid potestatis, hos devora. Tum vero, ac si candens ferrum faucibus accepisset, longe reductis dentibus digitos beati viri vitabat attingere: et cum fugere de obsesso corpore pœnis et cruciatibus cogeretur, nec tamen exire ei per os liceret, fœda relinquens vestigia fluxu ventris egestus est.

XVIII. Interea cum de motu atque impetu Barbarorum subita civitatem fama turbasset, dæmoniacum ad se exhiberi jubet: imperat ut, an verus esset hic nuntius, fateretur. Tunc confessus est, se decem dæmones fuisse, qui rumore hunc per populum disseminassent, ut hoc saltem metu ex illo Martinus oppido fugaretur: Barbaros nihil minus quam irruptionem cogitare. Ita cum hæc immundus spiritus media in ecclesia fateretur, metu eturbatione præsentis civitas liberata est. Apud Parisios vero, dum portam civitatis illius magnis secum turbis euntibus introiret, leprosum miserabili facie horrentibus cunctis osculatus est atque benedixit: statimque omni malo emundatus, postero die ad ecclesiam veniens nitenti cute, gratias pro sanitate quam receperat, agebat. Sed nec hoc prætereundum est, quod sūbrizæ vestimentis ejus cilicioque detractæ, crebras super infirmantibus egere virtutes: nam aut digitis illigatæ, aut collo inditæ persæpe ab ægrotantibus morbos effugaverunt.

XIX. Arborius autem, vir præfectorius, sancti admodum et fidelis ingenii, cum filia ejus gravissimis quartanis febribus ureretur, epistolam Martini quæ casu ad eum delata fuerat, pectori puellæ in ipso accessu ardoris inseruit, statimque fugata febris est. Quæ res apud Arborium in tantum valuit, ut statim puellam Deo voverit, et perpetuæ virginitati dicarit; profectusque ad Martinum, puellam ei, præsens virtutum ejus testimonium, quæ per absentem licet curata esset, obtulit, neque ab alio eam quam a Martino, habitu virginitatis imposito, passus est consecrari. Paulinus vero, vir magni postmodum futurus exempli, cum oculum graviter dolere cœpisset, et jam pupillam ejus crassior nubes superducta texitisset, oculum ei Martinus periculo contigit, pristinquæ ei sanitatem sublato omni dolore restituit. Ipse

autem cum casu quodam esset de conaculo devolutus, et per confragosos scalæ gradus decidens, multis vulneribus esset affectus, cum exanimis jaceret in cellula, et immodicis doloribus cruciaretur, nocte ei angelus visus est eluere vulnera, et salubri unguine cantusi corporis membra contingere: atque ita postero die restitutus est sanitati, ut nihil unquam pertulisse incommodi putaretur. Sed quia longum est ire per singula, sufficiant hæc vel pauca de plurimis: satisque sit nos et in excellentibus non subtrahere veritatem, et in pulvis vitare fastidium.

XX. Atque ut minora tantis inseram (quamvis, ut est nostrorum ætas temporum, quibus jam depravata omnia atque corrupta sunt, pene præcipuum sit, adulationi regiæ sacerdotalem non cessisse constantiam): cum ad imperatorem Maximum, ferocis ingenii virum et bellorum civilium victoria elatum, plures ex diversis partibus episcopi convenissent, et fœdæ circa principem omnium adulatio notaretur, æque degeneri inconstantia regiæ clientelæ sacerdotalis dignitas subdidisset, in solo Martino apostolica auctoritas permanebat; nam et si pro aliquibus supplicandum regi fuit, imperavit potius quam rogavit: et a convivio ejus frequenter rogatus abstinuit, dicens, se mensæ ejus participem esse non posse, qui duos imperatores, unum regno, alterum vita expulisset. Postremo, cum Maximum se non sponte sumpsisse imperium affirmaret, sed impositam sibi a militibus divini nutu regni necessitatem armis defendisse; et non alienam ab eo Dei voluntatem videri, penes quem tam incredibilem eventum victoria fuisset, nullumque ex adversariis nisi in acie occubuisse; tandem victus vel ratione vel precibus, ad convivium venit; mirum in modum gaudente rege, quod id impetrasset. Convivæ autem aderant, veluti ad diem festum evocati, summi atque illustres viri, præfectus idemque consul Evodius, vir quo nihil unquam justius fuit; Comitæ duo summa potestate præditi, frater regis et patruus: medius inter hos Martini presbyter accuberat: ipse autem sellula juxta regem posita consederat. Ad medium fere convivium, ut moris est, pateram regi minister obtulit. Ille sancta admodum episcopo potius dari jubet, expectans atque ambiens, ut ab illius dextera poculum sumeret; sed Martini ubi obicit, pateram presbytero suo tradidit, nullum scilicet existimans dignitatem qui post se prior biberet, nec integrum sibi fore, si aut regem ipsum aut eos qui a rege erant proximi, presbytero prætulisset. Quod factum imperator omnesque qui tunc aderant, ita admirati sunt, ut hoc ipsum eis, in quo contempti fuerant, placeret: celeberrimumque per omnia palatium fuit, fecisse Martinum in regis prædium quod in inferiorum judicium convivii episcoporum verpo fecisset; eisdemque Maximo longe ante prædixit futurum, ut si ad Italiam pergeret, quo ire cupiebat, bellum Valentiniano imperatori inferens, sciret se primo quidem impetu futurum esse victorem, sed parvo post tempore esse periturum. Quod quidem ita vidimus: nam primo adventu ejus Valen-

tinianus in fugam versus est: deinde post annum fere resumptis viribus, captum intra Aquileiæ muros Maximum interfecit.

XXI. Constat autem etiam angelos ab eo plerumque visos, ita ut conserto invicem apud eum sermone loquerentur: diabolum vero tam conspicabilem et subjectum oculis habebat, ut sive se in propria substantia contineret, sive in diversas figuras spiritualis nequitie transulisset, qualibet ab eo sub imagine videretur, quod cum diabolus sciret se effugere non posse, conviciis eum urgebat frequenter, quia fallere non posset insidiis. Quodam autem tempore cornu havis eruentum in manu tenens cum ingenti fremitu cellulam ejus irrupit, cruentamque ostentans dexteram, et admissio recens scelere congaudens, Ubi est, inquit, Martine, virtus tua? unum de tuis modo interfeci. Tunc ille convocatis fratribus refert quid diabolus indicasset; sollicitosque esse præcipit per cellulas singulorum, quisnam hoc casu fuisset affectus. Neminem quidem deesse de monachis, sed unum rusticum mercede conductum, ut vehiculo ligna deferret, isse ad silvam nuntiant. Jubet igitur aliquos isse ei obviam. Ita hand longe a monasterio jam pene exanimis invenitur. Extremum tamen spiritum trahens, indicat fratribus causam mortis et vulneris: junctis scilicet bubus dum dissoluta arctius lora constrinxit, bovem sibi exersso capite inter inguina eorum adegisse: nec multe post vitam reddidit. Viderit is, qua judicio Domini diabolo data fuerit hæc potentia. In Martine illud mirabile erat, quod non solum hoc quod supra retulimus, sed multa istiusmodi, quoties accidissent, longe ante prævidebat, aut sibi nuptia fratribus indicabat.

XXII. Frequenter autem diabolus, dum mitte nocendi artibus sanctum virum conabatur bludere, visibilem se ei formis diversissimis ingerebat. Nam interdum in Jovis persona, plerumque Mercurii, persæpe etiam se Veneris ac Minervæ transfiguratum vultibus offerebat: adversus quem semper interiorius, signo se crucis et orationis auxilio protegebat. Audiebantur etiam plerumque convivia, quibus illam turba demonum protervis vocibus increpabat: sed omnia falsa et vana cognoscens, non movebatur objectis. Testabantur etiam aliqui ex fratribus audisse se demonem protervis Martinum vocibus increpantem, cur intra monasterium aliquos ex fratribus qui olim baptismum diversis erroribus perdidissent, conversos postea recepiasset, exponentem crimina singulorum: Martinum diabolo repugnantem respondisse constanter, antiqua delicta melioris vitæ conversatione purgari; et per misericordiam Domini absolvendos esse peccatis, qui peccare desinere. Contra dicente diabolo, non pertinere ad veniam criminatos, et semel lapsis nullam a Domino elementiam præstari; tunc in hæc vocem fertur exclamasse Martinus: Si tu ipse, o miserabilis, ab hominum insectatione desisteres, et te factorum tuorum vel hoc tempore cum dies judicii in proximo est, penitentes; ego sibi vere confusus in Domino Jesu Christo

miseritordiam pollicrer. **Q**uam sancta de Domini pietate præsumptio, in qua etsi auctoritatem præstare non potuit, ostendit affectum! Et quia de diabolo ejusdemque artibus sermo exortus est, non ad re videtur, licet extrinsecus, referre quod gestum est: quia et quædam in eo Martini virtutum portio est, et res digna miraculo recte memoriæ mandabitur, in exemplum cavendi, si quid deinceps uspiam tale contigerit.

XXIII. Clarus quidam nomine, adolescens nobilissimus, mox presbyter, nunc felici beatus excessu, cum relictis omnibus se ad Martinum contulisset, brevi tempore ad summum fidei virtutumque omnium culmen enituit. Itaque cum haud longe sibi ab episcopi monasterio tabernaculum constituisset, multique apud eum fratres commorarentur; juvenis quidam ad eum Anatollus nomine, sub professione monachi omnem humilitatem atque innocentiam mentitus accessit, habitavitque aliquamdiu in commune cum cæteris. Dein procedente tempore angelos apud se loqui solere dicebat: cum fidem nullus adhiberet, signis quibusdam plerosque ad credendum coarctabat. Postremo eo usque processit, ut inter se ac Deum angelos discurrere prædicaret: jamque se unum ex prophetis haberi volebat. Clarus tamen nequaquam ad credendum cogi poterat. Ille ei iram Domini et præsentis plagas, cur saneto non crederet, comminari. Postremo in hanc vocem erupisse fertur: Ecce hac nocte vestem mihi candidam Dominus de cælo dabit, qua indutus in medio vestrum diversabor: idque vobis signum erit, me Dei esse virtutem, qui Dei veste donatus sim. Tum vero grandis omnium ad hanc professionem expectatio. Itaque ad mediam fere noctem fremitu terram insultantium commoveri omne monasterium loco visum est: cellulam autem, in qua idem adolescens continebatur, crebris cerneret micare luminibus: fremitusque in ea discurrentium, et murmur quoddam multarum vocum audiebatur. Deinde facto silentio egressus; unum de fratribus, *Sabacium nomine*, ad se vocat, tunicamque ei, qua erat indutus, ostendit. Obstupefactus ille convocat cæteros; ipse etiam Clarus accurrit; adhibitoque lumine vestem omnes diligenter inspiciunt. Erat autem summa mollitie, candore eximio, micanti purpura; nec tamen, cujus esset generis aut velleris, poterat agnosci. Curiosius tamen oculis aut digitis atrectata, non aliud quam vestis videbatur. Interea Clarus fratres admonet orationi instare, ut manifestius et Dominus, quidnam id esset, ostenderet: itaque reliquum noctis hymnis psalmisque consumitur. At ubi illuxit dies, apprehensum dextera trahere ad Martinum volebat, bene conscius illud illum diaboli arte non posse. Tum vero reniti ac reclamare miser cœpit, interdictumque sibi esse dicebat, ne se Martino ostenderet. Cumque invitum ire compellerent, inter trahentium manus vestis evanuit. Unde quis dubitet hanc etiam Martini fuisse virtutem, ut phantasiam suam diabolus, cum erat Martini oculis ingerenda, dissimulare diutius aut tegere non posset?

XXIV. Animadversum est tamen, eodem fere tempore fuisse in Hispaniis juvenem, qui cum sibi multis signis auctoritatem paravisset, eo usque elatus est, ut se Heliam profiteretur. Quod cum plerique temere credidissent, addidit ut se Christum esse diceret: in quo etiam adeo illudit, ut eum quidam episcopus, nomine Rufus, ut Dominum adoraret: propter quod eum postea ab episcopatu dejectum vidimus. Plerique etiam nobis e fratribus retulerunt, eodem tempore in Oriente quemdam exstitisse, qui se Joannem esse jactitaret. Ex quo conicere possumus, istiusmodi pseudopropheta existentibus, Antichristi adventum imminere, qui jam in istis mysterium iniquitatis operatur. Non prætereundum autem videtur, quanta Martinum sub iisdem diebus diabolus arte tentaverit. Quodam enim die præmissa præ se et circumjectus ipse luce purpurea, quo facillius claritate assumpti fulgoris illuderet, veste etiam regia indutus, diademate ex gemmis auroque redimitus, calceis auro illitis, sereno ore, læta facie, ut nihil minus quam diabolus putaretur, oranti in cellula astitit. Cumque Martinus primo aspectu ejus fuisset hebetatus, diu multumque silentium ambo tenuerunt. Tum prior diabolus, Agnosce, inquit, Martine, quem cernis: Christus ego sum: descensurus ad terram prius me manifestare tibi volui. Ad hæc cum Martinus laceret, nec quidquam responsi referret, iterare ausus est diabolus professionis audaciam: Martine, quid dubitas credere, cum videas? Christus ego sum. Tum ille, revelante sibi Spiritu, ut intelligeret diabolus esse, non Deum: Non se, inquit, Jesus Dominus purpuratum et diademate renitentem venturum esse prædixit. Ego Christum, nisi in eo habitu formaque qua passus est, nisi crucis stigmata præferentem, venisse non credam. Ad hanc ille vocem statim ut fumus evanuit, et cellulam tanto fetore complevit, ut indubia indicia relinqueret, diabolus se fuisse. Hoc ita gestum ut supra retulimus, ex ipsius Martini ore cognovi, ne quis forte existimet fabulosum.

XXV. Nam cum olim audita fide ejus, vita atque virtutibus, desiderio illius æstuareremus, gratam nobis ad eum videndum peregrinationem suscepimus: simul, quia jam ardebat animus vitam illius scribere, partim ab ipso, in quantum ille interrogari potuit, sciscitati sumus; partim ab his qui interfuerant vel sciebant, cognovimus. Quo quidem tempore credi non potest qua me humilitate, qua benignitate suscepit, congratulatus plurimum et gavisus in Domino, quod tanti esset habitus a nobis, quem peregrinatione suscepta expetissemus. Miserum me! (pene non audeo confiteri) cum me sancto convivio suo dignatus esset adhibere, aquam manibus nostris ipse obtulit; ad vesperam autem ipse nobis pedes abluit. Nec reniti aut contra ire constantia fuit: ita auctoritate illius oppressus sum, ut nefas putarem, si non acquievissem. Sermo autem illius non alius apud nos fuit, quam mundi hujus iffecebras et sæculi onera retinquenda, ut Dominum Jesum liberi expo-

ditique sequeremur: præstantissimumque nobis præsentium temporum illustris viri Paulini, cujus supra mentionem fecimus, exemplum ingerebat, qui summis opibus abjectis Christum secutus, solus pene his temporibus Evangelica præcepta complisset: illum nobis sequendum, illum clamabat imitandum: beatumque esse præsens sæculum tantæ fidei virtutisque documento, cum, secundum sententiam Domini, dives et possidens multa, vendendo omnia et dando pauperibus, quod erat factum impossibile, possibile fecisset exemplo. Jam vero in verbis et confabulatione ejus quanta gravitas, quanta dignitas erat! quam acer, quam efficax, et quam in absolvendis Scripturarum questionibus promptus et facilis! Et quia multos ad hanc partem incredulos scio, quippe quos viderim me ipso etiam referente non credere, Jesum testor spemque communem, me ex nullius umquam ore tantum scientiæ, tantum ingenii, tam boni et tam puri sermonis audisse. Quamquam in Martini virtutibus quantula est ista laudatio! nisi quod mirum est, homini illiterato ne hanc quidem gratiam defuisse.

XXVI. Sed jam finem liber postulat, sermo claudendus est: non quod omnia quæ de Martino fuerant dicenda, defecerint; sed quia nos, ut inertes poetæ, extremo in opere negligentes, victi materiæ mole succumbimus. Nam etsi facta illius explicari verbis utcumque potuerunt; interiorem vitam illius et quotidianam conversationem, et animum cælo semper intentum, nulla umquam (vere profiteor), nulla explicabit oratio. Illam scilicet perseverantiam et temperamentum in abstinentia et jejniis, potentiam in vigiliis et orationibus, noctesque ab eo perinde ac dies actas, nullumque vacuum ab opere Dei tempus, quo vel otio indulserit vel negotio, sed nec cibo aut somno quidem, nisi in quantum naturæ necessitas cogebat; vere fatebor, non si ipse, ut aiunt, ab inferis Homerus emergeret, posset exponere: adeo omnia majora in Martino sunt, quam ut verbis concipi queant. Numquam hora ulla momentumque præterit, quo non aut orationi incumberet aut insisteret lectioni: quamquam etiam inter legendum,

A aut si quid aliud forte agebat, numquam animum ab oratione laxabat: nimirum ut fabris ferrariis moris est, qui inter operandum pro quodam laboris levamine incudem suam feriunt; ita Martinus, etiam dum aliud agere videretur, semper orabat. O vere beatus, in quo dolus non fuit! neminem condemnans, nulli malum pro malo reddens. Tantam quippe adversum omnes injurias patientiam assumpserat, ut, cum esset summus sacerdos, impune etiam ab infimis clericis læderetur: nec propter id eos aut loco umquam amoverit, aut a sua, quantum in ipso fuit, charitate repulerit.

XXVII. Nemo umquam illum vidit iratum, nemo commotum, nemo moerentem, nemo ridentem: unus ideamque semper, cœlestem quodammodo lætitiâ vultu præferens, extra naturam hominis videbatur. Numquam in illius ore nisi Christus; numquam in illius corde nisi pietas, nisi pax, nisi misericordia inerat. Plerumque etiam pro eorum qui obtrectatores illius videbantur, solebat flere peccatis, qui remotum et quietum venenatis linguis et vi, ereo ore carpebant. Et vere nonnullos experti sumus invidos virtutibus vitæque ejus, qui in illo oderant quod in se non videbant, et quod imitari non valebant. Atque (o nefas dolendum et ingemiscendum!) non alii fere insectatores ejus, licet pauci admodum, non alii tamen quam episcopi ferebantur; nec vero quemquam nominare necesse est, licet nosmetipsos plerique circumlatrent: sufficit, ut si quis ex his hæc legerit, et agnoverit, erubescat: nam si irascitur, de se ipse dictum fatebitur, cum fortasse nos de aliis senserimus. Non refugimus autem, ut, si qui ejusmodi sunt, nos quoque cum tali viro oderint. Illud facile confido, omnibus sanctis opusculum istud gratum fore. De cætero si quis hæc infideliter legerit, ipse peccabit. Ego mihi conscius sum, me rerum fide et amore Christi impulsus ut hæc scriberem, manifesta exposuisse, vera dixisse: paratumque, ut spero, habebit a Deo præmium, non quicumque legerit, sed quicumque crediderit.

SULPICII SEVERI EPISTOLÆ TRES.

EPISTOLA I.

AD EUSEBIUM PRESBYTERUM.

Contra æmulos virtutum beati Martini.

Hesternâ die, cum ad me plerique monachi venissent, inter fabulas juges longumque sermonem mentio incidit libelli mei, quem de vita Beati viri Martini edidi, studioseque eum a multis legi liben-

Dtissime audiebam. Interea indicatur mihi, dixisse quemdam malo spiritu suscitatum, cur Martinus, qui mortuos suscitasset, flammâ domibus depulisset, ipse nuper adustus incendio, periculosa fuisset obnoxius passio. O istum, quisquis est, miserum! Judæorum in verbis ejus perfidiam et dicta cognoscimus, qui in cruce positum Dominum his verbis increpabant: *Alios salvos fecit, se ipsum salvum fa-*